

1. ЖОЎТЫЯ ЧАРАВІКІ

Забойства здарылася ў панядзелак, 19 кастрычніка – у швагеркі камісара Мэгрэ быў якраз дзень нараджэння. Дзіўна, але на набярэжнай Арфэўр даўно заўважылі, што ў панядзелак забойстваў бывае меней, чым у астатнія дні.

Гэта была першая восеньская справа, расследуючы якую Мэгрэ адчуў набліжэнне зімы.

Усю нядзелю ліў дождж, халодны і дробны. Дахі і асфальт заблішчалі, а потым узняўся жаўтаваты туман, які, здавалася, украдаўся ў жытло праз аконныя шчыліны.

Стала так холадна, што ў панядзелак раніцай пані Мэгрэ сказала:

– Трэба закласці шчыліны лямцам.

Камісар гадоў ужо пяць сама меней абяцаў жонцы кожную восень зрабіць гэта «ў наступную нядзелю».

Калі ён выйшаў з дому, першы раз надзеўшы гэтай восенню прапахлае нафталінам паліто – прапанавала жонка, – была ўжо палова дзевятай, але на вуліцы было так змрочна, што ў кватэры яшчэ

гарэла святло.

Удзень дождж скончыўся, аднак асфальт не прасыхаў і рабіўся ўсё больш брудны. А гадзіны ў чатыры Парыж зноў ахутаў той самы жаўтаваты туман, у якім расплывалася святло ліхтароў і вітрын.

Калі зазваніў тэлефон, у бюро не было ні Люка, ні Жанв'е, ні нават маленькага Лапуэнта. Адказаў Сантоні, карсіканец, новы чалавек у брыгадзе — да гэтага ён працаваў у аддзеле азартных гульняў, потым — у аддзеле нораваў.

— Шэф, вас турбуе інспектар Нэвэ, з трэцяга раёна, — далажыў Сантоні камісару.
— Хоча пагаварыць асабіста з вамі. Здаецца, справа тэрміновая.

Мэгрэ ўзяў слухаўку:

— Слухаю, даражэнькі.

— Званю з бістро на бульвары Сэн-Мартэн. Толькі што знайшлі аднаго тыпа. Зарэзаны.

— На самым бульвары?

— Не, не зусім. У адным тупічку.

Нэвэ, які ўжо даўно працаваў у паліцыі, ведаў, пра што адразу ж падумае Мэгрэ. Такое забойства, асабліва ў густанаселеных кварталах, — справа следчаму мала калі

цікавая. Найчасцей гэта вынік п'яных сварак альбо звядзеяне рахункаў сярод шпаны, гішпанцаў, арабаў. Таму інспектар таропка дадаў:

— Справа здаецца мне няпростай. Лепей бы вы прыехалі. Гэта паміж вялікай ювелірнай крамай і крамкаю штучных кветак.

— Добра. Еду.

Камісар упершыню паехаў з Сантоні і цяпер ніяк не мог дачакацца, калі ж яны прыедуць на месца — так моцна наадэкалоніўся інспектар. Каб здацца вышэйшым, нізкарослы карсіканец насіў чаравікі на высокіх абцасах, валасы ў яго былі напамаджаныя, на безыменным пальцы жаўцеў буйны брыльянт, напэўна, фальшывы.

На бульвары Сэн-Мартэн стаяў натоўп чалавек трыццаць. Іх стрымлівалі паліцэйскія ў накідках. Нэвэ, які чакаў камісара, адчыніў дзверцы машыны.

— Я папрасіў доктара пачакаць вас, — сказаў ён.

Быў той час, калі гэтая частка Вялікіх бульвараў робіцца найбольш шматлюднай. Вялікі святлісты гадзіннік над ювелірнай

крамай паказваў дваццаць хвілін на шостую. Але ў краме штучных кветак, якая выходзіла на вуліцу толькі адной вітрынаю, было ўжо цёмна. Шкло вітрыны было такое бруднае, што, здавалася, у краму ніхто ніколі і не заглядваў.

Паміж крамай і крамкаю — вузкі тупічок, дакладней, неасветлены, якіх багата ў гэтым квартале, праход ва ўнутраны двор.

Нэвэ праціснуўся наперад, вызваляючы дарогу камісару. Метры за тры-чатыры ад пачатку праходу іх чакалі ў цемрадзі нейкія людзі. У двух былі ліхтарыкі, але твары можна было разгледзець толькі зблізу.

Тут было яшчэ халадней, чым на бульвары — дзьмуў скразны вецер. Паміж ног круціўся, колькі яго ні адштурхоўвалі, нейкі сабака.

На зямлі, ля сырой сцяны, ляжаў чалавек. Адна ягоная рука была закінута за спіну, а другая, выцягнутая ва ўсю даўжыню, загароджвала амаль увесь праход.

— Мёртвы?

Доктар кінуў:

— Смерць, відаць, наступіла імгненна.

Усё роўна як пацвярджаючы гэтыя словы, святло ліхтара прапаўзла па целе

забітага і спынілася на нажы, усаджаным у спіну. Другі ліхтар асвяціў паварот твару, адкрытае вока, шчаку, разадраную аб камяні пры падзенні.

— Хто яго знайшоў?

Адзін з паліцэйскіх, які толькі гэтага і чакаў, выступіў наперад.

— Я рабіў абход. Я звычайна зазіраю ва ўсе закуткі, бо ў іх усё і здараецца. І тут убачыў яго. Спярша я падумаў, што ён п'яны.

— Ён быў ужо мёртвы?

— Напэўна. Але цела было яшчэ цёплае.

— Які гэта быў час?

— Без чвэрці пяць. Я засвістаў паставому і пабег званіць у аддзяленне.

— Слухаўку падняў я, — уступіў у размову Жэнэ. — І адразу ж прыбыў на месца. Загадаў выклікаць доктара. Паліцэйскае аддзяленне было паблізу.

— Ніхто нічога не чуў?

— Не ведаю.

Непадалёк віднеліся невялікія дзверы, над якімі гарэла слабенькая лямпачка.

— Што гэта?

— Дзверы ў кантору ювелірнай крамы. Імі рэдка карыстаюцца.

З'явіліся эксперты, якіх Мэгрэ выклікаў, выязджаючы з набярэжнай Арфэўр.

— А што там, у канцы двара? — спытаўся Мэгрэ.

— Нічога. Сцяна. Ёсць дзверы ў дом па вуліцы Мэле, але яны даўно закалочаныя.

Было відавочна: чалавека забілі ўдарам нажа ў спіну, як толькі ён зайшоў у глыб тупічка. Нехта, праслізнуўшы ўслед за ім, ціха зрабіў сваю справу.

— Я праверыў кішэні і выняў кашалёк.

Нэвэ працягнуў яго Мэгрэ. Адзін з экспертаў пасвяціў ліхтарыкам. Кашалёк як кашалёк, не новы, але і не надта заношаны, з добрай скуры. Усярэдзіне — тры паперкі па тысячы франкаў і некалькі па сто, пасведчанне, выдадзенае на імя Луі Турэ, клапаўшчыка, жыхара Жувізі (вуліца Таполяў, 37), картка выбаршчыка з тым самым іменем, шматок паперы, на якім напісаны алоўкам пяць-шэсць слоў, і старая фатаграфія маленькай дзяўчынкі.

— Ну што, прыступім? — спытаўся эксперт.

Мэгрэ кіўнуў. Зазіхацелі бліцы, зашчоўкалі фотаапараты. Эксперты рабілі свае вымярэнні спакойна, не задавалі ніякіх

пытанняў, адчувалася адно, што ім трохі нязручна працаваць у такім вузкім праходзе. Натоп з боку бульвара павялічваўся, і паліцэйскія з цяжкасцю стрымлівалі яго.

Эксперты асцярожна вынялі нож і паклалі яго ў скрыню. Перавярнулі цела на спіну. На твары ў забітага, чалавека гадоў сарака – пяцідзесяці, застыла здзіўленне. Было ў гэтым здзіўленні штосьці дзіцячае. Чалавек, напэўна, так і не зразумеў, што з ім здарылася. Нехта, глядзячы на яго, узнервавана хіхікнуў.

Апрануты ён быў прыстойна: чыстыя цёмны гарнітур і бэжавае дэмісезоннае паліто. Але вось на нагах былі жоўтыя чаравікі, зусім не па сезоне.

Каб не яны, то на вуліцы гэтага чалавека ніхто і не заўважыў бы, такі ён быў неадметны.

Аднак паліцэйскі, які знайшоў яго, сказаў:

– Мне здаецца, я яго недзе бачыў...

– Дзе?

– Не памятаю. Але твар мне знаёмы. Ведаецца, часта сустракаеш адных і тых самых людзей, а твары неяк не запамінаюцца.

Нэвэ пацвердзіў:

— Мне ён таксама некага нагадвае. Магчыма, працаваў тут непадалёк.

Але што магло спатрэбіцца нябозе ў гэтым тупіку?

Мэгрэ паглядзеў на Сантоні. Карсіканец доўга працаваў у паліцыі нораваў і мог запомніць яго, як аднаго з маньякаў — шукальнікаў адзіноты. Там іх ведаюць амаль усіх. Часам гэта значныя людзі. Зрэдку іх ловяць, але калі адпускаюць, яны зноў бяруцца за сваё.

Аднак Сантоні пакруціў галавою.

— Ніколі не бачыў.

Тады Мэгрэ прыняў рашэнне:

— Працягвайце, панове. Калі завезяце яго ў Інстытут, не распранаіце да майго загаду. А мы, Сантоні, паедзем. Паглядзім на яго сям'ю, калі такая ёсць.

Камісар быў заінтрыгаваны: забіты зусім звычайны, нічым не прыкметны чалавек...

— У Жувізі! — загадаў Мэгрэ шафёру.

Яны спыніліся на момант ля Італійскіх варотаў, каб выпіць па кувалі піва. А калі ў Жувізі, ля вакзала, пачалі распытваць пра вуліцу Таполяў, дык адказаў ім толькі пяты чалавек:

— Гэта вунь там, у недабудаваным

раёне. Як даедзеце, дык глядзіце на шчыткі. Там кожная вуліца носіць назву якогасыці дрэва, а так яны ўсе аднолькавыя.

Спачатку доўга ехалі ўздоўж сарціровачнай станцыі, на якой лязгалі, пераязджаючы з аднаго пуці на другі, вагоны, світалі і сіпелі, пускаючы клубы дыму, дзесяткі два паравозаў. Нарэшце дабраліся да патрэбнага раёна. Вузенькія вулкі і праўда зусім аднолькавыя, сотні, можа, тысячы досыць новых домікаў, пабудаваных па адной мадэлі. Дрэвы, пасадкі якіх давалі назвы вуліцам, яшчэ не паспелі вырасці, сям-там не было нават ходнікаў. За аднымі дамамі — пусткі, за іншымі — чэзлыя садкі, у якіх засыхалі апошнія восеньскія кветкі.

Дубовая вуліца... Бэзавая... Букавая... Магчыма, калі-небудзь гэты раён будзе падобны на парк, калі толькі ўсе гэтыя дрэнна пабудаваныя дамы не разваляцца, перш чым вырастуць як след дрэвы.

Жанчыны за вокнамі кухняў гатавалі вячэру. На вуліцах пуста. Дзе-нідзе — маленькія крамы, таксама даволі новыя з выгляду, аднак вітрыны іх нічым не вабілі.

— Налева.

Хвілін дзесяць кружылі, пакуль не прачыталі на шчытку патрэбную назву. Але дом праскочылі, бо трыццаць сёмы нумар ішоў чамусьці адразу ж за дваццаць першым.

Святло гарэла толькі на кухні, унізе. Было відаць, як за штораю ходзіць мажная жанчына.

— Хадзем, — уздыхнуў Мэгрэ, з цяжкасцю вылазячы з маленькай машыны, і выбіў люльку аб абцас.

Калі ён ступіў на ходнікі, штора зварухнулася і жанчына прыпала тварам да акна. Выдавала на тое, што прыезд машыны быў ёй падзеяй.

Мэгрэ ступіў на ганак і спыніўся перад пакрытымі лакам сасновымі дзвярыма, з жалезнай ручкаю і сінім акенцам. Ён пачаў шукаць кнопку званка, але перш чым знайшоў яе, пачуў голас з-за дзвярэй:

— Хто там?

— Пані Турэ?

— Я.

— Я хацеў бы пагаварыць з вамі.

Але жанчына не рашалася адчыніць дзверы.

— Паліцыя, — ціха дадаў Мэгрэ.

Гаспадыня зняла ланцужок, адсунула

засаўку і, агледзеўшы мужчын праз шчыліну прыадчыненых дзвярэй, спыталася:

– А што вам трэба?

– Пагаварыць з вамі.

– Чым вы дакажаце, што вы з паліцыі?

Мэгрэ паказаў паліцэйскі жэтон.

– Добра. Спадзяюся, ён не фальшывы,
– сказала пані Турэ, убачыўшы жэтон, і ўпусціла нечаканых гасцей.

Вузкі калідор, выбеленыя сцены, пакрытыя лакам дзверы і плінтусы. Дзверы на кухню заставаліся адчыненыя, жанчына правяла іх у суседні пакой і запаліла святло.

Мэгрэ разгледзеў гаспадыню. Сорак – сорак пяць гадоў, як і мужу, паўнейшая за яго, але не рыхлая, а шырокая ў касцях. Імпазантнай не назавеш. Шэрая сукенка і фартух, які яна машынальна церабіла, яшчэ больш спрошчвалі яе.

Спыніліся яны ў сталовай. Абсталунак у вясковым стылі, кожная рэч на сваім месцы, як на вітрыне мэблевай крамы. Нідзе нічога лішняга – ні кінутай люлькі ці пачка цыгарэт, ні шыва ці нават газеты, нічога такога, што магло б даць хоць нейкае ўяўленне, чым тут людзі жывуць.

Сесці гаспадыня гасцей не запрасіла, але

выразна паглядзела на іхнія ногі, перасцерагаючы ўсім сваім выглядам: «Не запэцкайце лінолеум!»

— Слухаю вас.

— Вашага мужа зваць Луі Турэ?

Нахмурыўшы бровы і спрабуючы здагадацца, што прывяло сюды паліцыю, яна кіўнула галавою.

— Ён працуе ў Парыжы?

— Памочнікам дырэктара фірмы «Каплан і Занэн», на вуліцы Бондзі.

— Ён працаваў калі-небудзь на складзе?

— Працаваў.

— Даўно?

— Некалькі гадоў таму назад. Але ўжо тады ён быў у дырэктара першым памагатым.

— У вас няма яго фатаграфіі?

— А нашто яна вам?

— Мне б хацелася ўпэўніцца...

— У чым? — Падазрона ўзіраючыся ў гасцей, пані Турэ запыталася: — Луі трапіў у аварыю?

Яна машынальна паглядзела на насценны гадзіннік, які вісеў на кухні, усё роўна як прыкідвала, дзе цяпер можа быць муж.

— Спярша я павінен упэўніцца, ці ён гэта.

— Гляньце на сервант, — сказала яна.

Падышоўшы да серванта, Мэгрэ ўбачыў некалькі фатаграфій: на адной — маладзенькая дзяўчына, на другой — чалавек, — зарэзаны ў тупіку, але маладзейшы, у чорным.

— Вы часам не ведаеце, ці ёсць у вашага мужа ворагі?

— Адкуль яны ў яго могуць быць?

Гаспадыня выйшла на хвілінку ў кухню і выключыла газавую гарэлку — на пліце нешта закіпела.

— А якой гадзіне вяртаецца ён звычайна дамоў?

— Ён выязджае з Ліёнскага вакзала ў шэсць дваццаць дзве. Дачка вяртаецца наступным цягніком, яна пазней заканчвае працаваць. У яе адказная пасада, і...

— Я вымушаны папрасіць вас праехаць з намі ў Парыж.

— Луі памёр? — Яна паглядзела на іх спадылба, позіркам жанчыны, якая не церпіць маны. — Скажыце мне праўду.

— Яго забілі.

— Дзе?

– У тупіку ля бульвара Сэн-Мартэн.
– Што яму там спатрэбілася?
– Не ведаю.
– Калі гэта здарылася?
– Мы мяркуем, недзе пасля паловы
пятай.

– А палове пятай ён быў яшчэ ў
Капланаў. Вы з імі гаварылі?

– Не, не паспелі. Ды мы й не ведаем
яшчэ, дзе ён працуе.

– А хто ж яго забіў?

– Якраз гэта мы і спрабуем высветліць.

– Ён быў адзін?

Мэгрэ адчуў раздражненне.

– Ці не лепей вам апрануцца і паехаць
разам з намі?

– Што вы з ім зрабілі?

– Цяпер ён у Інстытуце судова-
медыцынскай экспертызы.

– Гэта морг?

Мэгрэ змаўчаў.

– Як мне папярэдзіць дачку?

– Можаце пакінуць цыдулку.

Гаспадыня задумалася.

– Не. Мы лепей заедзем да маёй сястры,
і я перадам ёй ключ. Яна прыйдзе сюды і
дачакаецца Монікі. Дачку вам таксама трэба

ўбачыць?

– Пажадана.

– Дзе ёй лепш сустрэцца з намі?

– У маім бюро на набярэжнай Арфэўр. Гэта будзе найбольш аператыўна. Колькі ёй гадоў?

– Дваццаць два.

– А вы не маглі б папярэдзіць яе па тэлефоне?

– Па-першае, у нас няма тэлефона, а па-другое, яна ўжо пайшла з працы і едзе на вакзал. Пачакайце мяне.

Яна паднялася наверх па лесвіцы, якая ўся рыпела пад ёю — дом быў пабудаваны з уцэненых матэрыялаў, і дажыць да старасці яму наўрад ці было наканавана.

Уніз яна спусцілася ў чорным, напарфумленая. Падышоўшы да машыны, пані Турэ спынілася, усё роўна як сумнявалася, ці памесціцца яна ў такім маленькім аўтамабілі. Нехта назіраў за імі з суседняга акна.

– Сястра жыве за два кварталы адсюль. Няхай шафёр паверне направа, а потым на другую вуліцу налева.

Домікі сясцёр здаваліся блізнятамі. Адрозніваліся яны хіба што колерам шкла ў

акенцы на дзвяхах: тут яно было жоўтае.

— Я зараз вярнуся, — сказала пані Турэ, выйшаўшы з машыны, аднак затрымалася хвілін на пятнаццаць.

Вярнулася яна разам з сястрою, падобнай на яе як дзве кроплі вады і таксама апранутай у чорнае.

— Сястра паедзе з намі. Я думаю, месца хопіць. Яе муж пойдзе да мяне і дачакаецца Монікі. Сёння ў яго выхадны. Ён кантралёр на чыгунцы.

Мэгрэ сеў побач з шафёрам. Сантоні ледзь уціснуўся на сядзенне побач з мажнымі жанчынамі. Па дарозе сёстры перашэптваліся.

Калі яны прыехалі ў Інстытут судмедэкспертызы, цела Луі Турэ ўжо ляжала на мармуровай пліце. Нябожчыка згодна з загадам Мэгрэ яшчэ не распраналі. Камісар сам адкінуў з твару забітага прасціну.

Мэгрэ назіраў за сёстрамі. У цемнаце ён прыняў іх за блізнят. А цяпер, пры яркім святле, заўважыў, што сястра гады на трычатыры маладзейшая.

— Вы яго пазнаяце?

Пані Турэ трымала ў руках насоўку, але

не плакала. Сястра трымала яе пад руку.

— Гэта Луі... Нябога... — уздыхнула ўдава. — Ці магла б я падумаць уранку... — Раптам яна заўважыла: — Яму ж ніхто не закрыў вочы...

— Можаче гэта зрабіць.

Сёстры пераглянуліся: а чый гэта абавязак?.. Разважыўшы, пані Турэ з урачыстым выглядам закрыла мужу вочы.

Прашаптаўшы: «Бедны Луі...» — яна звярнула ўвагу на чаравікі нябожчыка, бачныя з-пад прасціны, і адразу ж нахмурыла бровы.

— Што гэта?.. Хто надзеў яму гэтыя чаравікі?

— Яны былі на ім, калі мы яго знайшлі.

— Не можа быць. Луі ніколі не насіў жоўтых чаравікаў. Прынамсі, за ўсе дваццаць шэсць гадоў, што мы разам жылі. Ён ведаў: я такога колеру не дапусціла б. Жанна, ты бачыла?

Сястра згодна кінула.

— Вы ўсё-такі падумайце, — сказаў Мэгрэ, — ці былі ў яго такія адзежа і абутак... А можа, гэта не ён?

— А хто ж? Але чаравікі не ягоныя. Я ж чышчу іх кожны дзень. Магла я запомніць іх